

Ключови думи:

Отговорност на възложителя на работа, при или по повод извършване на работата, английско деликтно право, българско деликтно право

Keywords:

Vicarious Liability, in the Course of Employment, English Tort Law, Bulgarian Tort Law

Silvia Tsoneva

Damage Caused by Another in the Course of his Employment under the English and Bulgarian Tort Law

This paper deals with the vicarious liability of one party held liable for the damage caused by another in the course of his employment under the English and Bulgarian tort law. The legal framework and caselaw on vicarious liability in the two legal systems are explored and analyzed in comparison.

Silvia Tsoneva, Ph. D.

Member of the Law Department of New Bulgarian University

*e-mail:
stsonova@nbu.bg*

Lecturer in Law of Obligations

*Areas of specialization:
tort law, comparative law,
contract law and financial
market law.*

*Author of monographs,
studies and articles in
professional periodicals in
Bulgaria and abroad.*

<https://doi.org/10.33919/yldnbu.19.9.13>

Силвия Цонева

Отговорността на възложителя на работа по английското и българското деликтно право

Настоящата статия разглежда режима на отговорността на възложителя на работа за вреди, причинени от изпълнителя при или по повод изпълнение на работата по английското и българското деликтно право. Уредбата и съдебната практика по темата в двете правни системи са разгледани самостоятелно и в съпоставка.

Отговорността на възложителя на работа за вреди, причинени от лицето, на което е възложена работата, при или по повод на нейното извършване, е самостоятелен деликтен състав, както в английското, така и в българското деликтно право. Разглеждането на една и съща тема в две толкова различни правни системи способства не само за обогатяване на познанията, но и за открояване на подходите, решенията и аргументите, които ги обосновават. В изложението по-долу отделно и последователно се разглежда въпроса за отговорността на възложителя на работа в английското и българското право, а накрая се прави сравнителноправен анализ и обобщение на разгледаната тема.

I. Отговорност на възложителя на работа по английското деликтно право

1. Английското право дава самостоятелна уредба на отговорността на възложителя на работа. Този деликт по Общото право предвижда обективна отговорност на възложителя за вреди, причинени от лицето, на което той е възложил изпълнението на дадена работа.

Отговорността е обективна и възражения във връзка с добре направен подбор, взети предпазни мерки и дадени инструкции не могат да се противопоставят от възложителя на пострадалия.

2. Изпълнител на работата може да бъде работник, на който работата е възложена по трудов договор или независим изпълнител, на който работата е

възложена по договор за изработка или за услуга. По правило възложителят отговоря за вреди, причинени от негов работник, но не и за вреди, причинени от независим изпълнител, на който той е възложил изпълнението на определена работа. Причината е, че отговорността на възложителя почива на зависимостта на изпълнителя от възложителя и контролът, който той упражнява върху работата. При независимия изпълнител зависимостта и контролът са значително по-слаби. Но понякога на практика възникват сложни и не чак толкова изчистени хипотези. В тези случаи основните помощни критерии са кой упражнява контрол върху работата на прекия нарушител, чии са материалите, с които той работи, чие е оборудването, което ползва. Контролът върху работата, а не характерът на работата е определящ за пораждаване отговорността на възложителя. Показателен за това случай е *Mersey Docks and Harbour Board v Coggins & Griffiths* (1947), който касае хипотеза на отстъпване на работник. Дружеството Mersey Docks отдало под наем на друго дружество кран заедно със свой работник кранист. Поради небрежност на работника било увредено трето лице и се поставил въпросът кой е негов работодател. Въпреки че в договора между страните било записано, че кранистът ще се счита за работник на дружеството, на което е преотстъпен, съдът приел, че негов работодател е Mersey Docks, тъй като той му плащал заплатата и той имал право да го уволни. Дружеството, на което бил отстъпен кранистът, му нареждало какво да прави, но не контролирало начина, по който той управлява крана.

Възможно е съдът да приеме, че работникът има повече от един възложител за целите на отговорността спрямо трети лица. По делото *Viasystems v Thermal Transfer* (2005) ищецът имал договор с ответника за извършване на строително-монтажни работи. Ответникът Thermal Transfer, възложил част от работа на Darwell, а те, от своя страна, възложили част от работата на трета компания CAT, чийто работник пряко причинил вредата. Съдът приел, че възложител спрямо работника се явява както прекия му работодател CAT, така и Darwell. Работникът действал под инструктажа на друг работник от CAT, но и двамата били под надзора на работник от Darwell. Като решил, че се намира под контрола и на двете компании, съдът приел, че и двете са отговорни за вредите, причинени от него при изпълнение на възложената му работа.

3. Вредите трябва да са причинени от изпълнителя във връзка и в рамките на възложената работа. Работодателят отговаря като възложител, когато работникът, на който било поверено пазенето на кожено палто го откраднал. Кражбата е пряко свързана с работата, която му била възложена (*Morris v CW Martin & Sons Ltd* (1965)).

Проблеми могат да възникнат, когато работникът се е отклонил и не е изпълнил указанията на възложителя или е извършил нещо против

забраната на възложителя. Решението в случая зависи от това дали указанията и забраната ограничават периметъра на работа или се отнасят до начина, по който трябва да извърши работата. В първия случай действията на изпълнителя, които излизат извън очертаната от възложителя рамка на действие, не се считат за извършени при или по повод възложената работа. Във втория случай действията на изпълнителя, с които той извършва нещо позволено, но по непозволен начин, се считат за извършени при или по повод на възложената работата. Тези правила са известни като критерии на Салмънд. По делото *Twine v Bean's Express Ltd* (1946) шофьор взел на автостоп жена, въпреки изричните указания на работодателя му да не взема хора на стоп. На самата кола дори бил поставен такъв надпис. Жената починала при катастрофа, причинена от шофьора и съпругът ѝ е завел дело срещу работодателя. Съдът отхвърлил иска, като приел, че шофьорът е излязъл извън кръга на разрешената и възложената му от работодателя дейност.

По делото *Rose v Plenty* (1976) разносвачът на мляко имал забрана да качва външни лица в колата си и да взема деца да му помагат в работата. Въпреки това той взел дете да му помага при разнасянето на млякото и докато пътували с колата, детето пострадало в катастрофа, за която той бил виновен. Съдът приел, че работодателят е отговорен, тъй като работникът е действал в рамките на разрешената дейност по разнасяне на млякото, макар и по неразрешен начин чрез ползване на дете като помощник. Разликата спрямо предишния случай е, че докато при него качването на жената в колата не било свързано с работата на изпълнителя, при втория качването на детето в колата било свързано с ползването на детето за извършване на работата.

По делото *Heasmans v Clarity Cleaning Co* (1987) било прието, че работодателят не отговоря за действията на работника си чистач, който освен че почиствал бюрата и телефоните, навъртял и множество телефонни разговори. Телефонните обаждания не са свързани с работата и не могат да се разглеждат като действия в рамките на разрешената работа, но извършени по непозволен начин.

По друго дело *Century Insurance v Northern Ireland Road Transport* (1942) шофьор на цистерна с бензин си запалил цигара, докато чакал прехвърлянето на бензина, хвърлил клечката на земята, при което всичко избухнало в пламъци. Съдът приел, че работодателят на шофьора носи отговорност, тъй като действията на шофьора, макар и свързани с лични нужди, са извършени във връзка с възложената му работа.

По делото *Limpus v London General Omnibus Co* (1862) работодателят издал писмена заповед до своите шофьори да не се надпреварват с автобуси на други компании. Въпреки това един от шофьорите предизвикал

катастрофа именно при една такава гонка. Съдът приел, че работодателят носи отговорност за вредите, причинени от шофьора му, тъй като същият е действал в рамките на разрешената и възложена му работа, макар да я изпълнил по забранен начин. Освен това шофьорът действал не в свой личен интерес, а в интерес на работодателя и бизнеса му.

Понякога при установяване дали е спазено изискването вредите да са причинени при или по повод възложената работа съдилищата търсят близка връзка между естеството на работата и извършения от работника деликт. Този въпрос е разискван по делото *Lister v Hesy Hall Ltd* (2001), по което училищен настойник в общежитие бил обвинен в сексуален тормоз над ученици. Съдът приел, че училището отговаря като възложител поради близката връзка между действията на настойника и възложената му работа. Съдът разграничил положението на настойника, който пряко трябвало да се грижи за децата и това на лицата, които трябвало просто да се грижат за имуществото в общежитието.

Изводът за отговорност на възложителя често от обуславя от това, че действията са извършени в интерес на възложителя. Така например работодателят отговаря, когато негов служител нападнал клиент, за който подозирал, че краде стока на магазина (*Poland v Parr* (1927)). В случая работникът действа в защита интереса на своя работодател.

Работодаелят няма да отговаря, ако действията на работника са умишлени, извършени са на лична основа, по причина на личен мотив. Такъв е случаят с работник на бензиностанция, който обвинил клиент, че щял да си тръгне без да плати. Клиентът заплашил, че ще съобщи на полицията и на работодателя му. Тогава работникът го нападнал и му разбил носа. Прието било, че е налице проява на лично отмъщение, която няма връзка с възложената му работа (*Warren v Henley's Ltd* (1948)).

Работодаелят е отговорен като възложител на работата за вредите, причинени от сексуален тормоз на работното място, извършен от един негов служител спрямо друг (*Majrowski v Guy's and St Thomas's NHS Trust*).

Възложителят на работа отговаря наред с прекия извършител и има право на регрес за това, което е платил на пострадалото лице.

II. Отговорност на възложителя на работа по българското деликтно право

1. Съгласно чл. 49 ЗЗД този, който е възложил на друго лице някаква работа, отговаря за вредите, причинени от него при или по повод изпълнението на тази работа. Както в английското, така и в българското деликтно право предпоставките за възникване отговорност на възложи-

теля включват възлагане на работа, виновно причиняване на вреди от изпълнителя на трето лице, извършване на увреждането при или по повод изпълнение на възложената работа.

2. Доколкото ЗЗД не предвижда солидарна отговорност на възложителя и на изпълнителя, но платилият обезщетението възложител има право на регрес срещу изпълнителя за това, което е платил, отговорността им се определя като несъщинска солидарна отговорност¹. Пострадалият може да предяви иск едновременно по чл. 45, ал. 1 срещу извършителя и по чл. 49 ЗЗД срещу възложителя в общ исков процес. При заведен иск по чл. 49 ЗЗД, възложителят на работата има правен интерес да привлече делинквента, за да може да предяви срещу него обратен иск, който ще бъде обективно евентуално съединен с главния иск. Възможно е също така, извършителят да встъпи в процеса по чл. 49 ЗЗД като трето лице-помагач на страната на ответника.

3. Възложителят на работата може да бъде физическо или юридическо лице. Възлагането може да е възмездно или безвъзмездно, за правни или фактически действия². То може да възникне от трудов или граждански договор, от договор за изработка, поръчка, административен акт, въз основа на избор, конкурс или съдебен акт³.

Критерий за установяване качеството на възложител е контрола, който може се да упражнява върху работата и начина на нейното извършване. Постановление на Пленума на ВС № 17 от 18.9.1963 г. изисква да се изхожда от същността на сключения договор. Ако съгласно договора едното предприятие дължи на другото извършването на определена работа със свои работници, при негов контрол и организация на работата, отговорността за вредите от непозволено увреждане е в тежест на това предприятие. В този случай е без значение, че се извършва работа на първото предприятие. Ако обаче организацията на работата, ръководството и контролът ѝ принадлежи на предприятието, чиято работа се извършва от работниците на друго предприятие, то отговорността за непозволеното увреждане е на предприятието, чиято работа се извършва.

Две лица може да отговарят солидарно като възложители на работата, когато увреждането е настъпило в резултат на съвместна дейност на две предприятия, възложили работа на техни работници или служители⁴.

Не главният редактор, а издателят на печатното издание е възложител на работата и отговаря за вреди от публикуваните в него обидни и

¹ Тасев, С. Деликтната отговорност. С.: Сиела, 2009, 63–64; Голева, П. Деликтно право. С.: Нова звезда, 2015, с. 129.

² Тасев, С. Деликтната отговорност. С.: Сиела, 2009, 58–61.

³ Пак там, с. 58; Голева, П. Деликтно право. С.: Нова звезда, 2015, с. 125.

⁴ Голева, П. Деликтно право. С.: Нова звезда, 2015, с. 127.

клеветнически материали⁵, независимо дали авторите на публикациите се намират в трудовоправни отношения с него или са свободно практикуващи журналисти⁶. Издателят носи отговорност и когато не е посочен конкретен автор на статията⁷.

Ловно-рибарската дружина не е възложител на работата на ловците и не носи отговорност по чл. 49 ЗЗД за причиненото от неин член непозволено увреждане⁸.

Когато е увреден работник при изпълнение на възложената му трудова дейност, прекият причинител на увреждането отговаря независимо от установената с Кодекса на труда отговорност на предприятието за вреди от трудова злополука. Работодателят на деликвента също отговаря като възложител спрямо увредения, ако дейността, при която е станало увреждането, е осъществявана под негово ръководство и контрол⁹.

4. Възложителят отговаря само ако вредите са причинени при или по повод изпълнението на работата. Щом увреждането е настъпило при или по повод на работата, с която е натоварен изпълнителят, е без значение факта, че той е нарушил дадените му от възложителя указания и забрани. Постановление № 9 от 28.12.1966 г., Пленум на ВС, т. 1 (б) Щом вредите са причинени на трети лица при или по повод изпълнението на възложената работа, възложителят ще отговаря, дори когато вредите са причинени умишлено от изпълнителя на работата.

Възложителят не отговаря само ако изпълнителят се е отклонил съществено и е излязъл извън рамките на работата, с която е натоварен – използвал автомобил за лични цели, напуснал работното място да върши лични работи или ако увреждането е причинено при уреждане на лични отношения макар и възникнали при или по повод изпълнение на възложената работа (Постановление № 9 от 28.12.1966 г., Пленум на ВС, т.2). По правило ситуациите на саморазправа с трети лица или с други работници се смятат като излизайщи извън обхвата на възложената работа.

5. Възложителят отговаря, само ако вредите са причинени виновно от изпълнителя на работата. Ако изпълнителят не носи отговорност, то и възложителят няма да отговаря. Не е основателен иск по чл. 49 ЗЗД,

⁵ Решение № 147/18.3.2011 г. на IV г.о. на ВКС по гр. д. № 1640/2010 г. Главният редактор може да отговаря само за собственото си виновно и противоправно поведение, ако разпространяването на клеветническа информация се дължи на негови действия, а не на автора на статията. Такъв например би бил случай, в който главният редактор внесе, против волята на автора, промени в статията, съдържащи злепоставяща определени субекти информация или ако въпреки съзнанието за неверност на информацията в статията, главният редактор разпорежи публикуването ѝ.

⁶ Решение № 340 от 15.7.1998 г. на ВКС по гр. д. № 178/97 г.

⁷ Решение № 117 от 4.3.2009 г. III г.о. на ВКС по гр. д. № 101/2008 г.

⁸ Решение № 4/1989 г. на IV г. о. на ВС.

⁹ Решение № 726 от 13.7.1993 г. по гр. д. № 68/93 г., IV г. о.

предявен срещу съда, за решение, което впоследствие било отменено като незаконосъобразно и неправилно. Отмяната на съдебното решение не означава, че при постановяването му съдията е действал противоправно и виновно¹⁰.

Отговорността на възложителя е обективна, но нейна предпоставка е виновното поведение на лицето, на което е възложена работата. От приложното поле на чл. 49 ЗЗД са излезли и са се обособили два други самостоятелни състава на обективна отговорност, при които изискването за виновно поведение е отпаднало – отговорността за вреди от дефекти стоки и отговорността на работодателя за вреди, причинени на работника/служителя.

III. Сравнителноправен анализ на отговорността на възложителя на работа

Моделът на отговорност на възложителя исторически намира своята проекция в ноксалната отговорност в римското право. Това е отговорността, която носел *pater familias* за уврежданията, причинени от негови роби или подвластни. Тя произтичала от властта, която той имал над тях.

Изненадващо, правилата на английското право и българското право относно отговорността на възложителя на работа са твърде сходни и тези прилики утвърждават общата основа и принципи, на които е построена този вид отговорност.

На първо място трябва да се изтъкне, че и в двете системи отговорността на възложителя на работа е обективна и той не може да се освободи като докаже, че добре е подбрал, обучил и оборудвал с предпазни средства персонала си.

И в двете системи основният критерий за определяне на качеството възложител е възможността за упражняване на контрол върху начина на осъществяване на работата и средствата, с които тя се извършва.

Общо е и изискването вредите да са причинени при или по повод извършването на работата, като водеща е връзката между увреждащото деяние и характера на работата. Неспазването на дадени предписания не е основание за освобождаване от отговорност, освен ако изпълнителят съществено се е отклонил и е излязъл извън обхвата на възложената му работата.

Идентични са и изискването за виновно поведение от страна на изпълнителя на работата, както и правото на регрес на възложителя към извършителя.

¹⁰ Определение № 481 от 3.4.2014 г. на ВКС по гр. д. № 290/2014 г., IV г. о.